

PM
2020-12-17 Ärendenr:
NV-09567-20

Klimatstyrning av konsumtionen – elektronik och vitvaror

Innehåll

Sammanfattning	2
1. Inledning.....	3
1.1. Bakgrund, syfte och bedömningsgrunder.....	3
1.2. Avgränsningar	5
1.3. Definition av elektronik och vitvaror.....	6
1.4. Klimatutsläpp från elektronik och vitvaror - nuläge.....	6
1.5. Hur kan utsläppen minska?	6
2. Problembild - beteenden och drivkrafter.....	8
3. Styrmedel som inte behandlas i denna PM	11
4. Styrmedel som kan minska klimatpåverkan från konsumtion av elektronikprodukter	12
4.1. Använd offentlig upphandling.....	12
4.2. Stärk reklamationsrätt och garantier	12
4.3. Arbeta för ett utökat ekodesigndirektiv.....	13
4.4. Justera kemikalieskatten och överväg en ny klimatkomponent i den skatten.....	14
4.5. Engagera elektronikbranschen i en färdplansprocess	15
4.6. Ändrad budgetpraxis för klimatstyrmedel.....	16
4.7. Informera konsumenter om mer än inköpspris.....	17
4.8. Använd insikter från beteendevetenskap för att förstärka effekten från andra styrmedel.....	17
4.9. Diskutera även konsumtionsvolymerna.....	18
4.10. Hur styr förslagen mot problembilden?.....	19
4.11. Slutord	20
Referenser.....	21
Bilaga 1: Förslag på styrmedel från kapitel 4.....	24
Bilaga 2: Förslag på styrmedel från kapitel 3.....	25

Sammanfattning

Naturvårdsverket redovisar härmed ett uppdrag till Miljömålsrådet om konsumtionsstyrmedel ”Identifiera genomförbara åtgärder och styrmedel för att minska svensk klimatpåverkan i andra länder”¹.

Det kan konstateras att intresset för konsumtionsstyrmedel har ökat kraftigt och att det idag pågår många aktiviteter inom området. Denna PM betraktar området elektronik och vitvaror och tar sikte på att försöka se var befintlig klimatstyrning av konsumtionen effektivt och snabbt kan kompletteras med nya insatser. Särskilt intressant kan vara när klimatstyrning fås att samverka med näringslivets ökande klimatambitioner då hela marknader snabbt kan förändras.

Produktionen av vitvaror och hemelektronik till svensk konsumtion leder till utsläpp av växthusgaser om ungefär 1 miljon ton växthusgaser vardera² vilket tillsammans motsvarar över 2 procent av Sveriges konsumtionsbaserade utsläpp³. Utöver detta kommer utsläppen från användningsfasen och avfallshanteringen.

Utgångspunkten i arbetet är det budskap som bland annat IPCC och den senaste forskningen om klimatkrisen ger oss – det krävs genomgripande förändringar i samhället, även av vår konsumtion, för att vi ska klara 1,5 eller 2-gradersmålet.

För att styra mot ett mer hållbart konsumtionsbeteende behövs insatser som får konsumenter att köpa *färre* elektronikprodukter, köpa mer *miljövänliga och långlivade* elektronikprodukter, använda produkter de äger *längre, återanvända* elektronikprodukter i större utsträckning och *återvinna* uttjänta produkter.

Ett antal styrmedel eller sätt att åstadkomma effektiv klimatstyrning diskuteras översiktligt och de beskrivs i kapitel 4 och sammanfattas där också i en matris. De förslag som diskuteras i denna PM är:

- använd offentlig upphandling,
- stärk reklamationsrätt och garantier,
- arbeta för ett utökat ekodesigndirektiv,
- justera kemikalieskatten och överväg en ny klimatkomponent i den skatten,
- engagera elektronikbranschen i en färdplansprocess,
- ändrad budgetpraxis för klimatstyrmedel,
- informera konsumenter om mer än inköpspris,
- använd insikter från beteendevetenskap för att förstärka effekten från andra styrmedel, samt,
- öppna upp för att staten och myndigheter kan delta i en bredare diskussion kring konsumtionsvolym

¹ NV-02027-15

² Handels, 2020 och Malmödin och Lundén, 2016

³ Naturvårdsverket, 2020a

1. Inledning

Naturvårdsverket har haft uppdraget att ”Identifiera genomförbara åtgärder och styrmedel för att minska svensk klimatpåverkan i andra länder”.

Konsumtionsfrågorna har i klimatarbetet kommit mycket mer i fokus och klimatstyrmedel riktade mot konsumtionen röner idag stort intresse på många nivåer. Vi har konstaterat att mycket arbete redan pågår runt omkring oss.⁴

Denna PM utgår från frågorna: Vad kan vi tillföra? Var gör vårt uppdrag mest samhällsnytta? Detta givet alla de aktiviteter, studier, utredningar som nyligen startats runt om oss, i Sverige och inom EU.

En annan relevant fråga är: vilken acceptans finns det *idag* för att adressera sådant som livsstilar och beteenden med avseende på vår konsumtions klimatpåverkan? Vad kommer förutsättningarna för att införa olika typer av klimatstyrning att vara de närmaste åren när den stundande akuta klimatkrisen nu alltmer lyfts in i allmänhetens och politikerns medvetande och överväganden? Mottagligheten för klimatsignaler och -budskap är under snabb förändring. Denna PM har formats för att bidra med underlag till bedömningar av dessa frågor.

Utgångspunkten i detta arbete är det budskap som bland annat IPCC och den senaste forskningen om klimatkrisen givit oss – det krävs genomgripande förändringar i samhället för att vi ska klara 1,5 eller 2-gradersmålet⁵. Dessa mål handlar i grunden framför allt om att undvika de temperaturökningar som blir följden om allt fler självförstärkande återkopplingar mellan geosfär, biosfär och atmosfär triggas igång, vilka kan accelerera temperaturökningarna så att de då inte längre går att stoppa.⁶ Det är mycket brådskande att minska utsläppen och därför behöver även våra konsumtionsvanor och beteenden förändras i betydande grad.

1.1. Bakgrund, syfte och bedömningsgrunder

PMet har fokus på konsumtionsområdet elektronik och vitvaror. Det parallella styrmedelsuppdrag⁷ från Miljömålsrådet som ligger på Konsumentverket behandlar varugrupperna livsmedel, textil, samt boende (möbler och inredning). Våra köp av bilar är ett exempel på ett viktigt område som valts bort i detta sammanhang, helt enkelt av det skälet att det är ett område där en rad styrmedel redan sedan länge finns.

I arbetet har det noterats att det inte längre egentligen saknas idéer till nya styrmedel och i många fall saknas inte heller pågående utredningar eller

⁴ Se bland annat Miljömålsberedningens uppdrag kring Strategier och mål för konsumtionsutsläppen (<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2020/10/dir.-2020110/>); Miljömålsrådet, 2020; Mistra sustainable consumption, 2020; och EU-kommissionen (https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/consumers/sustainable-consumption_en)

⁵ Se bland annat IPCC, 2018, IBPES, 2019 och Steffen et al, 2018

⁶ Steffen et al, 2018

⁷ Se till exempel Miljömålsrådets gemensamma åtgärdslista i Miljömålsrådet, 2020

utvecklingsarbete kring konsumtionsstyrmedel, för många typer av produkter. I denna PM finns inte en lista över alla tänkbara relevanta konsumtionsstyrmedel, utan hänvisar där till tidigare sammanställningar. Exempelvis de redovisningar som Naturvårdsverket lämnade in till regeringen 2014⁸, respektive 2017⁹, underlagsrapporter till Fördjupad utvärdering av miljömålsarbetet 2015¹⁰ och även inom MISTRAs forskningsprojekt Sustainable consumption¹¹. I pågående arbeten om klimat-/miljöstyrmedel för konsumtionen under Miljömålsrådet sammanställs också sådana ”bruttolistor” över konsumtionsstyrmedel.

I denna PM används ofta begreppet *klimatstyrning* då det finns flera sätt än egentliga styrmedel för att vrida konsumtionen mot klimatmålen. De förändringar som vi med styrmedel eller klimatstyrning vill åstadkomma kan sammanfattas med att vi vill få konsumenter att köpa *färre* elektronikprodukter, köpa mer *miljövänliga och långlivade* elektronikprodukter, använda produkter de äger *längre, återanvända* elektronikprodukter i större utsträckning samt att *återvinna* uttjänta produkter.¹²

I arbetet har använts ett antal kriterier för att vaska fram de styrmedel eller sätt att klimatstyra som vi i kapitel 4 föreslår kan prioriteras i fortsatt arbete. De tre första kriterierna nedan är de som Naturvårdsverket brukar använda, resterande är specifika för det här uppdraget:

Kriterier har varit att:

- Styrmedlen/klimatstyrningen ska vara effektfulla (ge betydande klimatnytta).
- De ska vara genomförbara (de ska ha politisk och publik acceptans och vara förenliga med lagstiftning eller EU-regler, eller att dessa kan justeras).
- De ska ha god samhällsekonomisk effektivitet (de samhälleliga kostnaderna ska vara begränsade i relation till klimatnyttan *och* andra samhälleliga nyttor som uppkommer).

Därtill:

- Interaktionen mellan produktion, handel och konsumtion är av intresse. Kan klimatstyrning riktad mot konsumenter ske samtidigt med klimatstyrning riktad mot producenter, importörer och handeln? Vi har försökt söka efter möjligheter till ”marknadsförändringar”, där flera styrmedel kan ge synergistiska effekter. Större effekt på utsläppen kan fås om hela kedjan (produktion – handel – konsumtion) förändras av klimatstyrningen varvid interaktionen dem emellan successivt anpassas. Vi har därför särskilt försökt finna *paket* av styrmedel som kan påverka

⁸ Naturvårdsverket, 2014a

⁹ Naturvårdsverket, 2017

¹⁰ Naturvårdsverket, 2015 (länk:

<https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6658-1.pdf?pid=14533>) och SEI, 2015 (länk:

<https://mediamanager.sei.org/documents/Publications/NEW/sei-2015-workingpaperswedishconsumption.pdf>)

¹¹ Mistra, 2020

¹² Utgångspunkt Copenhagen economics, 2016

konsumenterna på ett effektivt sätt, samtidigt som den styrningen kan påverka även producenter, handel och importörer. Näringslivet har idag ofta en egen stark drivkraft mot hållbarhet som bör utnyttjas för att skapa systemskiften. Viktiga förändringar mot hållbarhet av marknader sker idag redan utan egentliga styrmedel, och det skapas lätt synergier när staten och marknaden agerar tillsammans mot samma mål. En stor potential ligger i att finna rätt marknadsramverk genom hela värdekedjorna. Här finns förstås mycket mer att göra än vad som visas i denna begränsade studie.

I kapitel 2 redogörs för sådant som kan ses som viktiga orsaker till onödigt stora konsumtionsutsläpp.

I kapitel 3 nämns mycket kort styrmedel som kan vara mycket intressanta. Men som inte behandlas utförligt i denna PM. Dessa styrmedel finns dock med i den matris i kapitel 4 som sammanfattar styrningen.

I kapitel 4 finns styrmedel och klimatstyrning som bedömts vara mer angelägna att beskriva och studera i detta sammanhang. Där finns även en matris som kopplar ihop de beteenden och faktorer som anges i kapitel 2 med styrmedlen från kap 3 och 4.

Någon exakt modell för vilka styrmedel och klimatstyrning som ska beskrivas mer djupgående och lyftas fram har inte funnits. Urvalet bygger på litteraturen i kombination med kunskap och erfarenheter. Inga anspråk görs på att analysen är uttömmande vilket heller inte varit syftet med detta PM. Målet har varit att hitta vägar framåt och peka ut förslag att gå vidare med när det gäller konsumtion av elektronik och vitvaror.

Under processen har ett antal korta PM skrivits som går igenom de grupper/kluster av styrmedel som vi funnit adekvata för elektronik och vitvaror¹³. De mest intressanta har sedan utgjort underlag för de kortfattade texterna i kapitel 4 nedan.

1.2. Avgränsningar

I denna redovisning har vi av tidsskäl valt att inte mer ingående analysera den styrning av konsumtionen och de styrmedel som redan finns idag. Istället tar vi avstamp i hur konsumtionen och dess klimatpåverkan ser ut idag.

Vi har, av skäl som förklaras mer utförligt nedan, avstått från att fördjupa oss i alla styrmedel som kan ha en plats framgent. Däremot har vi haft ambitionen att kort nämna även viktigare sådana styrmedel och eventuellt visa vilken plats eller betydelse de kan få i till exempel de ”paket” av styrmedel som vi tror kommer att utgöra morgondagens klimatstyrning.

¹³ NV-09567-20

Konsumtion kopplar till många andra miljömål (och samhällsmål) än klimatmålen. Vi har avgränsat oss till klimat.

1.3. Definition av elektronik och vitvaror

I begreppet *elektronik och vitvaror* inkluderas i denna PM datorer, mobiltelefoner, surfplattor, TV-apparater, HiFi-anläggningar, kyl- och frysskåp, tvättmaskiner, diskmaskiner, spisar, och även mindre köksredskap som elvispar, kaffebryggare, brödrostar etcetera. Även hittills mer ovanliga produkter som nu får ökad spridning, som till exempel vinkylar, ismaskiner etcetera är föremål som ingår i analyserna. Vitvaror för energiändamål, såsom värmepumpar och fläktar, inkluderas däremot inte. Definitionen stämmer delvis med listan över varor som ingår i kategorierna elapparater och hushållsapparater under ekodesigndirektivet¹⁴ men vi väljer att även inkludera till exempel mobiltelefoner och mindre hushållsapparater som ännu inte upptagits där.

1.4. Klimatutsläpp från elektronik och vitvaror - nuläge

Köp av elektronik och informationstjänster är ett av de konsumtionsområden som ökar snabbast i ekonomiska termer.¹⁵ Enligt en kartläggning över flöden av konsumentnära elektronik och elavfall använde vi minst 160 kg elektriska och elektroniska produkter per person och år i Sverige år 2010.¹⁶ Sverige ligger långt upp på listan över de länder med högst datatrafikanvändning och antal TV-apparater, surfplattor och smartphones per capita i världen.¹⁷ År 2015 var de konsumtionsbaserade utsläppen från hemelektronik, media och informationsteknologi (ICT) i Sverige 2,6 miljoner ton koldioxidekvivalenter, där utsläppen från produktionsledet utgör 1 miljon ton.¹⁸ Drygt 70 procent av utsläppen kopplade till produktionen sker utanför EU, där Kina är det land som sticker ut mest.¹⁹ Även produktionen av vitvaror bedöms leda till utsläpp om ungefär 1 miljon ton koldioxidekvivalenter.²⁰ Till detta kommer utsläpp under användningsfasen till följd av energianvändningen.

1.5. Hur kan utsläppen minska?

Det handlar om att få konsumenter att köpa *färre* elektronikprodukter, köpa mer *miljövänliga och långlivade* elektronikprodukter, använda produkter de äger *längre*, *återanvända* elektronikprodukter i större utsträckning samt att *återvinna* uttjänta produkter.²¹

¹⁴ EU, 2020

¹⁵ Naturvårdsverket, 2019

¹⁶ Naturvårdsverket, 2020b

¹⁷ Malmodin och Lundén, 2016

¹⁸ Malmodin och Lundén, 2016

¹⁹ Handels, 2020

²⁰ Handels, 2020

²¹ Utgångspunkt Copenhagen economics, 2016

Beroende på typ av produkt kan dock olika åtgärder vara bäst ur miljösynpunkt.²² För mindre energikrävande produkter, men som innehåller värdefulla metaller (så som mobiltelefoner, surfplattor och bärbara datorer) står ofta produktionen av varan för den stora delen av miljöpåverkan. För produkter som används mer sällan är det ofta bättre att låna, hyra eller köpa begagnat. När det gäller kylskåp och frysar, som drar stora mängder energi under sin användningsfas, kan det ibland vara bättre att byta ut ett gammalt mot ett nytt med bästa energiklass.²³ Produkter som diskmaskiner, torktumlare och tvättmaskiner drar inte fullt så mycket energi som kyl och frys, och kan vara enklare att hitta begagnat men med en bra energiklass.²⁴

Genom att främja en längre livslängd hos elektronik och vitvaror (som då också ska vara energisnåla) kan marknaden styras mot produkter av högre kvalitet som håller längre. Det kan i sin tur minska den totala konsumtionen av elektronikprodukter, då den behöver bytas ut mer sällan, och i det långa loppet även stimulera en ökad reparation och underhåll av produkter.²⁵ Det finns flera sätt att mäta och definiera en produkts livslängd, och flera faktorer påverkar. Skillnaden på den tekniskt möjliga livslängden och den faktiska livslängden kan ofta vara stor, till exempel då konsumenter väljer att kassera produkter som inte är uttjänta.²⁶

Enligt en undersökning vill 77 procent av EU-medborgarna hellre reparera elektronisk utrustning än att köpa ny.²⁷ Den globala försäljningen av mobiltelefoner har också planat ut.²⁸ Det kan delvis förklaras med att intresset för nya telefonmodeller har dalat²⁹, att marknaden har mognat och andrahandsmarknader har etablerats.³⁰ Det finns alltså sannolikt en efterfrågan från konsumenter om att kunna behålla sina elektronikprodukter längre, vilket även skulle minska konsumtionen och följaktligen klimatpåverkan.

De produktionsrelaterade utsläppen kan också minskas genom att återcirkulerade material används, på grund av minskad utvinning och tillverkning av nya råmaterial.

²² Hallå konsument, 2020a

²³ Hallå konsument, 2020a

²⁴ Hallå konsument, 2020a

²⁵ Naturvårdsverket, 2014a

²⁶ Naturvårdsverket, 2020c

²⁷ Europaparlamentet, 2020a

²⁸ Counterpoint research, 2019

²⁹ Se till exempel The Guardian, 2017

³⁰ Phoenix Cellular, 2018

2. Problembild - beteenden och drivkrafter

Det finns många anledningar till att vi konsumenter inte agerar på ett sätt som är miljömässigt hållbart, och våra konsumtionsbeslut styrs av ett stort antal faktorer. Vissa beslut är rutinmässiga, där vi inte reflekterar över vad vi gör. Andra beslut är mer komplexa, och valmöjligheterna stora. Vi påverkas också i hög grad av rådande normer i vår närmaste omgivning och i samhället i stort³¹ och styrmedel som på olika sätt styr efterfrågan är därför ett viktigt komplement till traditionella styrmedel såsom exempelvis pris på utsläpp³². Hur vi förhåller oss till priset på det vi konsumerar spelar förstås också in.

En stor del av den politiska styrningen för mer hållbara konsumtionsmönster utgår från att konsumenter agerar ekonomiskt rationellt.³³ Dock är dessa antaganden delvis otillräckliga för att förutspå och påverka beteenden, då konsumenters beteenden ofta avviker från vad som förutspås av klassiska ekonomiska modeller.³⁴

Nedan följer en beskrivning av flera av de beteenden och drivkrafter som idag leder till dagens konsumtion av elektronikprodukter, med konsumenten som utgångspunkt.

Inköpspris övervärderas (Stort fokus på enbart inköspriset)

Mer långlivade produkter kan ofta vara kostnadseffektiva för konsumenter.³⁵ Trots det lägger vi konsumenter i många fall stor vikt vid just inköspriset. Det gäller kanske i synnerhet vitvaror där prisskillnader ofta visserligen är betydande mellan låg och hög kvalitet men där de högkvalitativa dels har bättre funktion och dels kan hålla flera gånger längre, och därför är långsiktigt mer ekonomiska (här avses t ex kylskåp, tvättmaskiner, diskmaskiner). Även vad gäller till exempel datorer kan det vara lönsamt att välja sådana som är dyrare men som har högre prestanda och är mer framtidskompatibla. Producenterna har förstås anpassat sitt utbud utifrån att många konsumenter lockas av låga inköspriser snarare än totalekonomin med en längre tidshorisont. Att konsumenter fokuserar på inköspris snarare än kostnaden över hela användningen är ett välkänt problem för energieffektiva produkter.³⁶

Priserna sjunker snabbt (Elektronik blir billigare och billigare)

Priserna på många elektronikprodukter sjunker, till följd av bland annat lägre priser på komponenter och ökad outsourcing till lågkostnadsländer.³⁷ Vi har därför råd att öka våra inköp, både antalet produkter och hur ofta vi ersätter dem med en ny.

³¹ Copenhagen economics, 2016

³² Mundaca, Ürge-Vorsatz, och Wilson, 2019

³³ Copenhagen economics, 2016

³⁴ Copenhagen economics, 2016

³⁵ Copenhagen economics, 2016

³⁶ Hagman, 2020

³⁷ Copenhagen economics, 2016

Konsumtion driven av att vilja ha det senaste (Vi vill ha senaste modellen)

Ett problem med elektronikprodukter är att deras nyhetsvärde sjunker snabbt, vilket förkortar den faktiska användningstiden avsevärt.³⁸ Det handlar alltså inte bara om att den tekniska livslängden behöver bli längre, utan också om att en del av konsumtionen är så kallad ”ögonfallande konsumtion” som främst drivs av social positionering. Variationen mellan olika elektronikprodukter liksom mellan individer är dock givetvis stor – lockelsen att köpa en ny mobiltelefon innan den befintliga är uttjänt kanske är större än att köpa en ny brödrost.

Den höga omsättningstakten beror förstås också på den snabba tekniska innovationstakten och kontinuerliga produktutvecklingen som finns på elektronikområdet, som gör att många produkter snabbt blir föråldrade.³⁹

Konsumtion driven av ett ersätta trasig produkt (Bristande kvalité och livslängd)

Vi köper idag i stor utsträckning nytt istället för att laga. Den tekniska livslängden på många elektronikprodukter har blivit kortare.⁴⁰ Detta är ett välkänt fenomen som gäller många produktgrupper. TV, kylskåp och diskmaskiner var förr i större utsträckning utformade för att kunna lagas, och komponenterna var utbytbara. I synnerhet mindre hushållsapparater kasseras ofta istället för att lagas, i vissa fall för att reparation är dyrt eller krångligt jämfört med att köpa en ny. Att konsumera för att ersätta trasig produkt bidrar knappast till konsumentens välfärd (om alternativet är att den trasiga produkten varit hel).

Kunskapsbrist hos konsumenterna (Vi vet inte vad som är klimatbästa valet)

Många individer har en vilja att bete sig miljövänligt och att konsumera med tanke på klimatet, men de saknar kunskap och tillgänglig information om hur stor klimatpåverkan är för olika alternativ.⁴¹

Kunskapsbrist i handeln (Handeln saknar kunskap för mindre klimatpåverkan)

Det saknas också kunskap inom handeln för hur skadade eller begagnade varor ska hanteras. Att utveckla kunskap för att kunna utföra enklare reparationer samt bättre värdering av skick och pengavärde på begagnade varor är viktiga steg i att skifta mot ökad återanvändning och möjlighet att använda produkter längre. Personalens roll kan ändras för att bli mer rådgivande och kunskap om olika märkningar blir viktigare.⁴²

Möjlighet att välja hållbar produkt (Information om klimatpåverkan saknas)

Många konsumenter upplever att det är svårt att välja hållbara produkter inom hemelektronik, enligt Konsumentverkets undersökning.⁴³ Konsumenter upplever att det saknas bra miljöalternativ i denna produktkategori. Vad gäller vitvaror upplevs dock möjligheterna som mycket goda att göra val med miljöhänsyn.⁴⁴

³⁸ Hallå konsument, 2020a

³⁹ Copenhagen economics, 2016

⁴⁰ Copenhagen economics, 2016

⁴¹ Konsumentverket, 2020a

⁴² Handels, 2020

⁴³ Konsumentverket, 2020a

⁴⁴ Konsumentverket, 2020a

Artificiella behov av nya slags prylar (Innovationer skapar helt nya behov)

Detta är förstås en mycket kontroversiell sak, men icke desto mindre viktig i detta sammanhang. Icke obetydliga delar av den konsumtion som vi har idag kan sägas byggas på skapade behov (i betydelsen att ”det var ingen som visste för 20 år sedan att vi behöver en sådan...”, eller ”visste inte att sådana finns...”). Men vem ska få bestämma vad som är ”onödig” konsumtion? Vid vilken tidpunkt blir en ny uppfinning ”nödvändig” i ett hushåll (till exempel diskmaskinen eller ismaskinen)? Elektronikprodukter kan ibland falla in under denna kategori där det är oklart (och mycket subjektivt) vad som är till för att tillfredsställa ett ”verkligt” behov.

Hänsyn tas inte till klimat- och miljöfrågor vid köpbeslut (Vi bortser ofta från klimatpåverkan)

En nyligen genomförd undersökning visar att nära tre fjärdedelar uppger att de är intresserade av klimatfrågor.⁴⁵ En annan studie visar att 54 procent av kvinnorna och 45 procent av männen tycker att det är viktigt att veta hur deras köp påverkar miljön.⁴⁶ En studie på EU-nivå visar att 90 procent av medborgarna värnar om miljö och klimat men endast 22 procent hade köpt en miljömärkt vara.⁴⁷ Ett gap finns mellan intention och handling (intention-action gap). Det kan förklaras med att även andra faktorer såsom pris, kvalitet etcetera vägs in vid köptillfället. Det kan också tänkas finnas en ovilja att betala extra för hållbara produkter när inte alla gör det.

Bekvämlighet (Vi vill ha fler prylar som ger oss bekvämlighet)

Elektronikprodukterna har över tid blivit både fler och bättre, och vi har vant oss vid att ha ett stort antal elektriska produkter i vår vardag.⁴⁸ Många av oss upplever att det är *bekvämt* att ha allehanda apparater i köket, diskmaskin även i sommarstugan, vinkyl på terrassen, musikanläggning i varje rum etcetera. Troligen är detta argument svårt att påverka – vi blir ju allt rikare och har råd att skapa oss ett liv med många prylar som ”förenklar” livet.

Uttjänta produkter återvinns inte (Vi bidrar inte till den cirkulära ekonomin)

Enligt en Sifo-undersökning har 77 procent av svenskarna åtminstone en telefon hemma som de inte använder och 19 procent har fem eller fler telefoner som inte lämnats till återvinning.⁴⁹ Att resurser samlas i byråldor försvårar övergången till ett cirkulärt system och gör att högre nivåer än nödvändigt av resursuttag krävs för att tillgodose aktuell konsumtionsnivå.

⁴⁵ Naturvårdsverket, 2020d

⁴⁶ Konsumentverket, 2020a

⁴⁷ Europaparlamentet, 2020b

⁴⁸ Copenhagen economics, 2016

⁴⁹ Tre, 2019

3. Styrmedel som inte behandlas i denna PM

I det här arbetet har vi valt att avgränsa oss från att djupare behandla ett antal viktiga styrmedel. Det existerar redan idag ett antal sådana styrmedel där det redan finns erfarenheter och underlag. Hit hör till exempel energimärkningsförordningen och producentansvaret. Styrmedlen skulle kunna skärpas och förändras men vi går inte närmare in på det. För det andra pågår det för ett antal styrmedel redan utredningar och annat. Vi har valt att bara kort nämna dessa styrmedel nedan, med hänvisningar till vidare läsning för den intresserade.

***Förändring av moms nivåer** kan vara ett effektivt klimatstyrmedel. Det kan handla om en generell momshöjning för varor och en sänkning för flertalet tjänster. Detta är idéer som hanteras och kommer att hanteras i andra sammanhang, till exempel i Miljömålsrådets styrmedelsprojekt som drivs av Konsumentverket.

***Pant** är ett ekonomiskt styrmedel, som syftar till att skapa incitament för att konsumenten ska lämna in produkter eller förpackningar som är i slutet av sin livscykel. Just nu pågår en utredning för att föreslå ett pantsystem för småelektronik.⁵⁰ Utredningen beräknas vara färdig 1 april 2021. Den grundar sig i ett förslag från januariavtalet, som innebär krav på att pant ska omfatta fler produkter, som till exempel batterier, mobiler och annan småelektronik.

***Skatteavdrag för reparations- och underhållstjänster:** Sedan tidigare finns förslag om att införa ett så kallat hyber-avdrag (avdrag för reparation, uthyrning och tjänster kring begagnatförsäljning).⁵¹ Hyber-avdraget har presenterats som ett förslag i betänkandet av en statlig offentlig utredning. Modellen skulle likna rut-avdraget. I regeringens klimatpolitiska handlingsplan föreslås att ett hyber-avdrag införs.⁵²

***Klimattullar** är ett styrmedel där import från länder med avsaknad av klimatstyrning belastas med en särskild tull. I nuläget är det dock framför allt råmaterial (som stål och cement) som är föremål för studier och inte färdigprocessade varor.⁵³ Det är mycket oklart i vilken grad, och när, detta styrmedel kan komma att få genomslag inom hemelektronik och vitvaror, hur styrande nivåerna blir etcetera. Därför ser vi ett styrningsbehov som kanske kan lösas med förslaget om en klimat-punktskatt för vissa produkter i kapitel 4. I bedömningarna i matrisen i kapitel 4 har vi utgått från att det finns en möjlighet att införa klimattullar även för vissa mer klimatbelastande konsumtionsvaror.

⁵⁰ Dir. 2020:61

⁵¹ SOU 2017:22

⁵² Proposition 2019/20:65

⁵³ Europakommissionen, 2020a

4. Styrmedel som kan minska klimatpåverkan från konsumtion av elektronikprodukter

I detta avsnitt redogör vi kort för ett antal styrmedel och annat som vi finner intressanta. I texterna nedan är styrmedelsförslagen angivna med fet stil inom respektive område.

4.1. Använd offentlig upphandling

Syftet med offentlig upphandling kan vara att skapa nischmarknader för hållbart producerade produkter eller tjänster för att möjliggöra att nya metoder kan utvecklas.⁵⁴ Det är viktigt att tydligt förklara om målet är direkta utsläppsminskningar eller innovations-/marknadsstöd. En viktig poäng med upphandlingen är att ny teknik och nya affärsmodeller kan tillgängliggöras även för privata marknaden. Några vägar för offentlig upphandling att bidra till en konsumtion av elektronik med lägre klimatpåverkan kan vara:

- **Att ställa krav på att redovisa EPD⁵⁵ vid upphandling:** Genom att ställa krav på redovisning av livscykelutsläpp kommer information om olika produkter att börja tillgängliggöras vilket kan tänkas påverka konsumenter, producenter och underlätta för annan reglering.⁵⁶ Det finns även idéer om att ta fram cirkularitetsdeklarationer för att underlätta vid upphandling.
- **Att ställa krav på återanvändning, återvinningsbarhet eller innehåll av återvunnet material för att skapa nischmarknader:** Ett exempel på återanvändning är Naturvårdsverkets kommande avtal för IT-helhetsdrift som börjar gälla efter årsskiftet. Då övertar leverantören befintlig IT-utrustning och ny köps in allteftersom produkterna behöver bytas.
- **Att använda Upphandlingsmyndighetens hållbarhetskriterier för IT-produkter⁵⁷** där exempelvis krav på tillgång till reservdelar, utbytbara komponenter, energieffektivitet, återvunnen plast i utrustningen och design för demontering finns.

4.2. Stärk reklamationsrätt och garantier

Enligt konsumentköplagen har konsumenten rätt att reklamera fel på en produkt i upp till tre år från inköpstillfället.⁵⁸ Samtidigt innebär den omvända bevisbördan⁵⁹ som infaller efter sex månader att möjligheten att reklamera en defekt produkt i praktiken är betydligt lägre de resterande 2,5 åren.⁶⁰ För att öka incitamenten för producenter och återförsäljare att tillverka och köpa in produkter av bättre kvalitet och längre livslängd, skulle **reklamationsrätten**

⁵⁴ Se lärlkurvor, teknisk inläsning och stordriftsfördelar.

⁵⁵ EPD (Environmental Product Declaration) är ett system för att redovisa miljöpåverkan ur ett livscykelperspektiv för produkter.

⁵⁶ Det finns möjlighet att införa EPD enligt ISO 14025 som kriterium vid offentlig upphandling.

⁵⁷ Upphandlingsmyndigheten, 2020a

⁵⁸ Konsumentverket, 2020b

⁵⁹ Konsumenten måste bevisa att hen inte orsakat felet själv

⁶⁰ SOU 2017:22

kunna förstärkas. Det kan göras genom att förlänga tiden för säljarens bevisbörda, att förlänga den totala reklamationsrätten och/eller att reklamationsrätten ska kunna tas över av en konsument från en annan när den säljs begagnat.⁶¹ Dessutom kan informationsinsatser genomföras, i syfte att stärka konsumentens kunskap om reklamationsrätten.

Producenter och återförsäljare kan dessutom välja att erbjuda garantier, som innebär ett löfte om att hela varan eller vissa egenskaper av varan ska fungera under en viss tid.⁶² Det är upp till företaget att erbjuda garanti eller inte, liksom hur denna ska utformas. Om ett fel uppstår med varan som omfattas av garantin, ska det åtgärdas utan kostnad för konsumenten. Oavsett hur en eventuell garanti ser ut har konsumenten alltid tre års reklamationsrätt enligt konsumentlagstiftningen. Till skillnad från reklamationsrätten har företaget bevisbördan under hela garantitiden, vilket i praktiken ger konsumenten starkare rättigheter. En garanti kan också erbjudas för längre tid än reklamationsrätten⁶³. **Att främja att företag erbjuder (längre) garantier** kan därför innebära att incitament skapas för dessa att producera och sälja elektronikprodukter av högre kvalitet och längre livslängd, och se till att produkter går att reparera. Längre garantier kan till exempel främjas genom att det i offentlig upphandling ställs krav på längre garanti- och serviceavtal från leverantören.⁶⁴ Ett annat förslag är att utreda sänkt moms på produkter med längre garantitid.⁶⁵ En annan tanke är att införa krav på ”bäst-före-datum”-märkning för elektronik – ett bevis för att produkt ska klara att hålla till ett visst datum, vilket skulle synliggöra och motverka problemet med planerat åldrande.

4.3. Arbeta för ett utökat ekodesigndirektiv

Ekodesigndirektivet ställer krav på lägstanivåer på produkter för att de ska få säljas på den inre marknaden i EU.⁶⁶ För produkter som regleras av ekodesigndirektivet krävs att:

- produkten måste vara energieffektiv eller återvinningsbar
- att konsumenten informeras om hur produkten ska användas och underhållas för att minimera miljöpåverkan
- att en livscykelanalys görs för produkten för att undersöka alternativa designlösningar och förbättringsmöjligheter

Utöver det finns också specifika krav på till exempel högsta tillåtna energiförbrukning för vissa produkter.⁶⁷ Ekodesigndirektivet hanterar de sämst presterande produkterna, och bedöms spara 5 procent av EU:s primärenergi årligen.⁶⁸

⁶¹ SOU 2017:22 och Sveriges konsumenter, 2018

⁶² Hallå konsument, 2020b

⁶³ Hallå konsument, 2020b

⁶⁴ Upphandlingsmyndigheten, 2020b

⁶⁵ Naturvårdsverket, 2014a

⁶⁶ Energimyndigheten, 2020

⁶⁷ EU, 2020

⁶⁸ Energimyndigheten, 2020

En väg att förstärka garantitider, livslängd och reparerbarhet är att **arbeta för att göra det på EU-nivå genom ekodesigndirektivet**. För datorer, tv-apparater, kylskåp samt tvätt- och diskmaskiner finns redan krav vad gäller energianvändning inom ekodesigndirektivet.⁶⁹ Att inkludera mobiltelefoner och samtidigt stärka kraven på reparerbarhet och återvinningsbarhet kan minska klimatpåverkan och gagna konsumenter samtidigt⁷⁰ och har redan gjorts för vissa produktgrupper⁷¹. Även om Sverige inte har rådighet över ekodesigndirektivet kan vi ge viktig input till hur detta bör nyttjas för att nå en mer hållbar konsumtion.

4.4. Justera kemikalieskatten och överväg en ny klimatkomponent i den skatten

Miljöskatter är ett fundament i klimatpolitiken. Här ges två förslag.

Polluter Pays Principle, att förorenaren ska betala, är en vedertagen princip som dock sällan tillämpas fullt ut på klimatområdet. Nyare klimatekonomisk forskning visar att skadekostnaderna, i kronor per kilo koldioxidekvivalent, för klimatförändringarna måste antas vara mycket högre, kanske tiofalt eller hundrafalt, än vad många äldre studier visade.⁷² Likaså är skadekostnaderna flera gånger högre än såväl priset på utsläppsrätter i EU-ETS som den svenska koldioxidskatten.⁷³ Att införa klimatbeskattning är därför ofta att ta ett steg närmare att förorenaren betalar.

Kemikalieskatten har kritiserats för dess dubbelbeskattning av *begagnade* produkter. I teorin ska inte begagnad elektronik beskattas, men på grund av hur lagen är utformad kan det i praktiken ändå bli så. Delegationen för cirkulär ekonomi har påtalat problemet.⁷⁴ Problemet kommer att öka i takt med att fler begagnade produkter träffas av skatten. Skattesatsen är också utformad så att den utgör en betydande andel av försäljningspriset, cirka 20–30 procent för begagnade vitvaror och mobiltelefoner.⁷⁵ Vi föreslår därför att **de lagförändringar som krävs för att begagnade elektronikprodukter inte ska missgynnas/dubbelbeskattas genomförs**.

Vårt andra förslag gäller en punktskatt. Punktskatter har sedan länge använts för att styra efterfrågan på vissa produkter med hög miljöpåverkan. Klimatbelastningen i produktionen av större vitvaror är ofta stor då de är tunga och består av mycket metall. En tvättmaskin och vissa större kyl/frys ("side by side") kan som exempel väga 100 kilo eller mer. Sådana produkter tillverkade inom EU kan ofta innehålla järn och stål vars produktion omfattas av EU-ETS medan import från utanför EU sällan är föremål för klimatstyrning. Polluter Pays

⁶⁹ Europakommissionen, 2020b

⁷⁰ En studie om eventuell miljöpåverkan med fokus på cirkularitet kring ekodesign och mobil ICT drivs av Fraunhofer och ska släppas våren 2021, se <https://www.ecosmartphones.info/introduction/>.

⁷¹ Europakommissionen, 2019

⁷² Se bland annat Kompas et al., 2018 eller ASEK, 2020 kapitel 12

⁷³ Se till exempel ASEK, 2020, kapitel 12

⁷⁴ Delegationen för cirkulär ekonomi, 2020

⁷⁵ Delegationen för cirkulär ekonomi, 2020

Principle ska gälla men vi ligger som så ofta långt ifrån att någon betalar för klimatkostnaderna här, varken tillverkaren eller köparen av produkten. Oavsett är det generellt angeläget med en mer kraftfull klimatstyrning när världen ska halvera koldioxidutsläppen till 2030 och nå nollutsläpp 2050. I det perspektivet kan det finnas skäl att **överväga att lägga till en klimatkomponent till den redan befintliga skatten, det vill säga kemikalieskatten på sådana produkter.** Den administrativa kostnaden för att komplettera det befintliga styrmedlet torde var låg.

Ett sätt att göra det på är som i följande exempel. En punktskatt på till exempel 500 kr på varje tvätt- och diskmaskin, kyl och frys får på flera sätt effekter för klimatgasutsläppen. Det blir dels relativt mer lönsamt att laga en trasig maskin istället för att skrota den och köpa en ny. Dels kan konsumenternas val av maskin styras mot högre kvalitet och längre livslängd genom att en skatt på 500 kr höjer priset på en lågkvalitativ maskin för 2500 kr procentuellt tre gånger mer än på den högkvalitativa produkten som kostar 7500 kr. En sådan skatteförändring bör naturligtvis ackompanjeras av en tydlig och pedagogisk förklaring varför denna skatt tillkommer, det vill säga att det handlar om en klimatstyrning mot både återbruk och mot produkter med längre livslängd och därmed avsevärt lägre klimatbelastning.

Fundamentalt för acceptansen är att klimatstyrmedlet åtföljs av mycket tydlig information om *varför* styrningen behövs. Många svenskar har idag ett klimatengagemang och kan vara mottagliga för saklig sådan information.

4.5. Engagera elektronikbranschen i en färdplansprocess

Frivilliga insatser och åtaganden är överenskommelser om åtgärder företag eller branschorganisationer gör efter förhandlingar med offentliga myndigheter, så som kommuner eller statliga myndigheter. Förhandlingen eller dialogen ämnar skapa en samsyn kring problem, målbild och hinder. Processen kan skapa ett engagemang och leda till handling hos företag samtidigt som myndigheter förstår och kan börja röja hinder. Överenskommelser kan fungera som ett komplement till annan styrning eller i vissa fall substitut och det kan upplevas som ett attraktivare alternativ än reglering från företagets håll. Flera färdplaner har idag tagits fram inom ramen för regeringsinitiativet Fossilfritt Sverige tillsammans med flera olika branscher⁷⁶ och de fick i maj 2020 ett förlängt och utökat uppdrag⁷⁷.

Ett förslag är att **engagera elektronikbranschen i en färdplansprocess** liknande de som tagits fram inom ramen för Fossilfritt Sverige. Detta för att se om det går att sätta liknande mål där och inleda en diskussion om hur de passar in i pusslet när Sverige ska bli fossilfritt och EU tar kliv mot en cirkulär ekonomi. Det kan vara ett steg i att utveckla elektronikbranschens verksamhet så att deras företagsekonomiska intressen går i linje med klimatmål och i många

⁷⁶ Fossilfritt Sverige, 2020

⁷⁷ Dir. 2020:50, Dir. 2016:05 och Dir. 2016:66

fall även konsumenters intressen. Elektronikbranschen är också en viktig pusselbit för att hjälpa återvinningsbranschen att ställa om.

4.6. Ändrad budgetpraxis för klimatstyrmedel

De skatteintäkter som ges av en punktskatt går idag in i statskassan, och en öronmärkning av intäkterna är sällsynt och ej i enlighet med Finansdepartementets praxis och kan troligen också ses som tveksam utifrån gällande lagstiftning. Det finns forskning och erfarenheter som visar att en ändring härvidlag kan öppna upp för mer kraftfull klimatstyrning – allmänhetens acceptans för en miljöskatt kan öka när intäkterna mer tydligt destinerar till miljöändamål⁷⁸. Just den acceptansen är i praktisk klimatpolitik ofta värdefull, och kanske i synnerhet avseende just konsumtionsstyrmedel då sådana kan vara politiskt känsliga.

Denna förändring kan även ses som en del av en ”dubbel-grön” skatteväxling. Intäkterna går inte till sänkt skatt på inkomst utan till något annat välfärdshöjande, nämligen stöd för klimatomställningen, och då med fördel till samma sektor där skatteuttaget sker för att skapa ytterligare acceptans. Det svenska Bonus-Malus-systemet för personbilar är en parallell, uppbyggd utifrån samma tankar.

Motivet bakom detta är att det blir alltmer tydligt att klimatkrisen och 1,5-gradersmålet kräver radikala förändringar i samhället. **Att praxis (och eventuell viss lagstiftning) ändras så att det blir tillåtligt att skapa paket av klimatstyrmedel där skatteintäkterna får vara öppet destinerade till att stödja klimatomställningen** kan vara en sådan genomgripande förändring, nödvändig för att klara klimatomställningen i tid.

Att styrmedel har större chans att få avsedd effekt om de kombineras som flera styrmedel i ett ”paket”, har lyfts i flera sammanhang.⁷⁹ Paket av styrmedel kan avse flera styrmedel riktade mot samma produkt, till exempel en skatt och en informationsinsats. Det kan också avse det som beskrivs här – att intäkterna av en skatt destinerar till stöd/subventioner inom samma område, så som bonus malus för bilar.

I avsnitt 4.4 ovan föreslås en klimatkomponent i den skatt som redan tas ut på bland annat vitvaror. Intäkterna från den skulle - exempelvis - kunna gå till FoU kring energisnålare teknik eller investeringar i energilagring för intermittert elproduktion. Fundamentalt är att sådana klimat-/miljöskatter åtföljs av pedagogiskt väl utformad information om varför styrningen införs och vad intäkterna används till.

⁷⁸ Cecilia2050, 2013

⁷⁹ Se bland andra Copenhagen Economics, 2016 och Söderholm, 2012

4.7. *Informera konsumenter om mer än inköpspris*

För elektronik och vitvaror som använder mycket el kan användandet ha stora kostnader. Om livscykelkostnaden (LCC, pris + driftskostnad) för produkten presenteras i handeln istället för bara pris kommer det vara lättare för konsumenter att välja produkter som är energisnåla och som har längre livstid (om LCC beräknas så att den tar hänsyn till det, det finns även förslag på att tydligt märka ut förväntad livslängd på varor⁸⁰). Att också märka hur enkel en vara är att reparera hjälper konsumenter att välja och sätter ett tryck på producenter att erbjuda varor där livstiden inte behöver begränsas av enkla fel. En frivillig märkning införs i Frankrike i januari 2021 där produkter får en poäng utifrån hur god tillgången är på reservdelar, hur billiga de är och hur enkel produkten är att plocka isär.⁸¹ Tv-apparater, diskmaskiner och telefoner är några av produkterna som berörs. Det finns även planer på att öppna reparationsstationer där billiga reparationskit ska finnas och att expandera märkningen för att visa hur tåliga produkterna är och hur stor miljöpåverkan produktionen har.⁸² Den 25 november 2020 beslutade dessutom EU-parlamentet att rätten att reparera ska stärkas och att introducera märkning av reparerbarhet hos elektronikprodukter.⁸³ **Att se till att konsumenter informeras om reparerbarhet, förväntad livslängd och livscykelkostnad vid köptillfället** hjälper konsumenter att fatta beslut enligt deras önskemål och kan styra mot en längre livslängd och lägre energiförbrukning hos varorna.

Information är ett av de vanligaste klimatstyrmedlen men nyttan med det är ofta ifrågasatt. Vi tror att **rätt slags information i vissa lägen kan spela en mycket viktig roll för att öka acceptansen för, och effekten av, vissa styrmedel**. Det krävs god pedagogik för att skapa en mer utbredd förståelse varför vägen mot klimatmålen kan kräva styrmedel, såsom till exempel en viss klimatbetingad skatt. Idag saknas ofta tydligheten i den kopplingen när nya styrmedel föreslås.

4.8. *Använd insikter från beteendevetenskap för att förstärka effekten från andra styrmedel*

Nudging och andra beteendevetenskapliga/-ekonomiska insikter kan användas för att förstärka andra styrmedel eller påverka konsumentbeteende i en mer hållbar riktning.⁸⁴ Då människors beslutsfattande sällan är helt rationellt⁸⁵, eller nyttomaximerande, kan effekten hos ekonomiska styrmedel bli mindre än önskat. Att påverka valarkitekturen (till exempel genom att visa nuvärde för inköp + drift av vitvaror istället för bara inköpspris) kan minska vanans (eller stressens) makt i beslut. Förslag 4.7 är alltså ett exempel på ett beteendekonomiskt styrmedel. Ofta är dock beteendekonomisk styrning ett

⁸⁰ Handels, 2020

⁸¹ Gizmochina, 2020

⁸² Circular, 2020

⁸³ Europaparlamentet, 2020a

⁸⁴ Naturvårdsverket, 2014b, sid 71-73.

⁸⁵ inom beteendekonomi används termen '*bounded rationality*', begränsad rationalitet för att beskriva hur beslutsfattande sällan är direkt nyttomaximerande utan påverkas av bland annat begränsad information, vana och tidsbrist.

verktyg som främst används av företag i direkt kontakt med konsumenten,⁸⁶ vilket inte är något staten har rådighet över (att staten reglerar vad som står överst på hyllan i matbutiken är knappast önskvärt). **Att ta hjälp av kunniga inom beteendevetenskap för att identifiera hinder vid implementering av styrmedel eller lämpliga hävstänger är en generell rekommendation.**

4.9. Diskutera även konsumtionsvolym

Det bedrivs internationellt och i Sverige omfattande forskning kring vilka konsumtionsvolym som kan vara möjliga inom klimatmålen ramar.⁸⁷ Detta är en fråga som också ofta diskuteras med största allvar i många delar av samhället, dock sällan inom statsförvaltningen då den ännu anses vara alltför politiskt känslig. Vårt förslag är att även **staten och myndigheter öppnar upp för att delta i bredare diskussioner kring konsumtionsvolym**. Att även denna aspekt av konsumtionsfrågorna blir mer allmänt accepterad att diskutera och att den tillåts ”komma upp på bordet” kan, direkt och indirekt, på många sätt få stor betydelse för klimatet.

Ett stycke i Naturvårdsverkets uppdrag kring konsumtionsstyrmedel från 2014 belyser också saken⁸⁸:

”Det handlar inte bara om att påverka *vad* vi konsumerar, utan även om att styra i riktning mot hållbara konsumtionsnivåer och förändrade beteenden. Ekonomisk utveckling behöver frikopplas från ökad konsumtion, ökat uttag av naturresurser och ökade negativa miljökonsekvenser. Nya mått på välfärd behöver utvecklas. Både offentliga och privata aktörer behöver bidra till att skapa förutsättningar som underlättar hållbara beteenden.”

⁸⁶ Giest, 2020.

⁸⁷ Se till exempel Mistra Sustainable Consumption, 2020, eller Helm et al., 2019

⁸⁸ Naturvårdsverket, 2014a, sid 3.

4.11. Slutord

Vi människor är flockdjur och vi har en benägenhet att bete oss som de andra i vår omgivning. ”Varför har nästan alla cyklister i Stockholm cykelhjälmar men så få i Malmö och ingen i Amsterdam?”. De sociala normerna, vad människor runt omkring oss, våra grannar, våra vänner, personer på TV och på nätet gör och vad de köper, styr i hög grad våra egna beteenden och vår konsumtion. Den klimatstyrning som vi ritar upp i kapitel 4 och i matrisen/figur 1 innehåller en rad styrmedel och annat som i samklang med människors ökande klimatengagemang skulle kunna få preferenser att tippa över dvs få de sociala normerna i samhället att ändra riktning.⁸⁹ Erfarenheterna pekar på att sådant kan gå snabbt. Det sägs ibland att det ofta räcker med att 20 – 25 procent av en population ändrar sitt beteende så kan resten följa med strax därefter.⁹⁰ Möjligheterna för sådana snabba normförändringar inger hopp när det gäller klimatanpassning av vår konsumtion. Kan vi få ett antal nya konsumtionsstyrmedel som tillsammans med ett lyhört näringsliv drar åt samma håll, så kan mycket hända, snabbt. I matrisen är många rutor röda men rimligen är totaleffekten där, i slutändan, ofta inte alls noll. När tillräckligt många faktorer samverkar och inducerar normförändringar i samhället kan även många små drivkrafter börja kugga i varandra och bidra. Det har vi sett tidigare och mycket av den helt nödvändiga och genomgripande klimatomställningen kommer rimligen att gå till på det viset.

Av detta följer att det är svårt att i effektbedömningar beräkna exakt vad ett enskilt klimatstyrmedel kommer att bidra med. Det beror också på allt annat som sker samtidigt i skiftet mot fossilfrihet. Producenter av varor och tjänster såväl som handeln vill själva både påverka och anpassa sig till förändringar på marknaden och klimatstyrmedel är bara en del i samspelet.

I princip kan all miljöpåverkan direkt eller indirekt kopplas till konsumtion av något slag och klimatstyrning av konsumtionen blir en såväl nödvändig som effektiv komponent i klimatomställningen. Dessutom ger oss klimatstyrningen av marknaderna i många fall oss bättre och hållbarare produkter som ger oss konsumentnytta på köpet!

⁸⁹ Otto et al., 2019: Social tipping dynamics for stabilizing Earth’s climate by 2050

⁹⁰ Scientific American, 2018

Referenser

- ASEK, 2020. Analysmetod och samhällsekonomiska kalkylvärden för transportsektorn: ASEK 7.0 https://www.trafikverket.se/contentassets/4b1c1005597d47bda386d81dd3444b24/asck-7.0--2020/12_klimat effekter_a70_200624.pdf
- Cecilia2050, 2013. What influences public acceptance of the current policies to reduce GHG emissions? <https://cecilia2050.eu/publications/239.html>
- Circular, 2020. France confronts 'planned obsolescence' with repairability rating. <https://www.circularonline.co.uk/news/france-confronts-planned-obsolescence-with-repairability-rating/>
- Copenhagens economics, 2016. Nudging för hållbar konsumtion av elektronikprodukter. <https://www.copenhageneconomics.com/dyn/resources/Publication/publicationPDF/6/346/1458659704/fulltext01.pdf>
- Counterpoint research, 2019. Global smartphone shipments 2011-2019. <https://www.counterpointresearch.com/global-smartphone-shipments/>
- Dir. 2020:50. Tilläggsdirektiv till initiativet Fossilfritt Sverige. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2020/05/dir.-202050/>
- Dir. 2020:61. Pantsystem för småelektronik. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2020/06/dir.-202061/>
- Dir. 2020:110. Tilläggsdirektiv till Miljömålsberedningen (M 2010:04) – strategi för minskad klimatpåverkan från konsumtion. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2020/10/dir.-2020110/>
- Dir. 2016:05. Tilläggsdirektiv till initiativet Fossilfritt Sverige. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2018/07/dir.-201856/>
- Dir. 2016:66. Initiativet Fossilfritt Sverige. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2016/07/dir.-201666/>
- Delegationen för cirkulär ekonomi, 2020. Inspel till regeringens kommande handlingsplan för omställningen till en cirkulär ekonomi. Bilaga 1. <https://www.delegationcirkularekonomi.se/download/18.a5f223f171ac2fcd6d1e6d/1588161183798/Bilaga%202%20Delegationens%20P%C3%B6rslag%20r%C3%B6rande%20skatt%20p%C3%A5%20kemikalier%20i%20viss%20elektronik%20.pdf>
- Energimyndigheten, 2020. Ekodesigndirektivet. <https://www.energimyndigheten.se/energieffektivisering/jag-ar-saljare-eller-tillverkare-av-produkter/ekodesign-energimarkning-och-ce-markning/ekodesign/ekodesigndirektivet/>
- EU, 2020. Ekodesignkrav. https://europa.eu/youreurope/business/product-requirements/compliance/ecodesign/index_sv.htm#shortcut-3
- Europakommissionen, 2020a. EU Green Deal (carbon border adjustment mechanism). <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12228-Carbon-Border-Adjustment-Mechanism/public-consultation>
- Europakommissionen, 2020b. List of energy efficient products Regulations: by product group. https://ec.europa.eu/energy/topics/energy-efficiency/energy-efficient-products/list-regulations-product-groups-energy-efficient-products_en?redir=1
- Europakommissionen, 2019. The new ecodesign measures explained. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_19_5889
- Europaparlamentet, 2020a. Parliament wants to grant EU consumers a "right to repair". <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20201120IPR92118/>
- Europaparlamentet, 2020b. Sustainable consumption. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/659295/EPRS_BRI\(2020\)659295_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/659295/EPRS_BRI(2020)659295_EN.pdf)
- Fossilfritt Sverige, 2020. Färdplaner för fossilfri konkurrenskraft. <http://fossilfritt-sverige.se/fardplaner-for-fossilfri-konkurrenskraft/>
- Giest, S., 2020. Do nudgers need budging? A comparative analysis of European smart meter implementation. Government Information Quarterly 37 (2020) 101498. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2020.101498>
- Gizmochina, 2020. Electronic sold in France, starting January 2021, will have a repairability score label. <https://www.gizmochina.com/2020/11/26/electronics-sold-in-france-starting-january-2021-will-have-a-repairability-score-label-starting-january-2021/>

- Hagman, J., 2020. Diffusion of Battery Electric Vehicles - The Role of Total Cost of Ownership. <http://kth.diva-portal.org/smash/get/diva2:1458540/FULLTEXT01.pdf>
- Hallå konsument, 2020a. Miljöpåverkan från elektronikprodukter. <https://www.hallakonsument.se/miljo-och-hallbarhet/miljopaverkan-fran-elektronikprodukter/>
- Hallå konsument, 2020b. Garanti. <https://www.hallakonsument.se/konsumentratt/garanti/>
- Handels, 2020. Handels miljö- och klimatpolitiska program. <https://handels.se/globalassets/centralt/media/pressrum/rapporter/2020/handels-miljo--och-klimatpolitiska-program.pdf>
- Helm et al, 2019. Materialist values, financial and pro-environmental behaviors, and well-being <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/YC-10-2018-0867/full/html>
- IBPES, 2019. Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services. <https://zenodo.org/record/3553579#.X80BThGWyP9>
- IPCC, 2018. Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty. <https://www.ipcc.ch/sr15/>
- Kompas, T., Can Ha, P. och Nhu Che, T., 2018. The effects of climate change on GDP by country and the global economics gains from complying with the Paris climate accord. Earth's Future. 2018. <https://doi.org/10.1029/2018EF000922>
- Konsumentverket, 2020a. Konsumenterna och miljön 2020. Möjligheter att göra val med miljöhänsyn. <https://www.konsumentverket.se/globalassets/publikationer/hallbarhet-och-miljo/rapport-2020-2-konsumenterna-och-miljon-konsumentverket.pdf>
- Konsumentverket, 2020b. Fel på varan som kunden köpt. <https://www.konsumentverket.se/for-foretag/konsumentratt-for-foretagare/fel-pa-varan-som-kunden-kopt/>
- Malmodin och Lundén, 2016. The energy and carbon footprint of the ICT and E&M sector in Sweden 1990-2015 and beyond. 4th International Conference on ICT for Sustainability (ICT4S 2016).
- Miljömålsrådet, 2020. Miljömålsrådets gemensamma åtgärdslista. Årsrapport 2020. <https://www.sverigesmiljomal.se/contentassets/f2f66c8a53f745398381eb7346a215a6/miljomalsradets-atgardslista-2020.pdf>
- Mistra Sustainable consumption, 2020. Mistra sustainable consumption. <https://www.sustainableconsumption.se/>
- Mundaca, L., Ürge-Vorsatz, D. och Wilson, C., 2019. Demand-side approaches for limiting global warming to 1.5 °C. Energy Efficiency 12, 343–362.
- Naturvårdsverket, 2020a. Konsumtionsbaserade utsläpp. <https://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Vaxthusgaser-konsumtionsbaserade-utslapp-Sverige-och-andra-lander/>
- Naturvårdsverket, 2020b. Elavfallet ökar. <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Avfall/Elektronik/>
- Naturvårdsverket, 2020c. Produkters livslängd och återvinningsbarhet. Redovisning av regeringsuppdrag. <http://www.naturvardsverket.se/upload/miljoarbete-i-samhallet/miljoarbete-i-sverige/regeringsuppdrag/2020/produkters-livslangd-och-atervinningsbarhet.pdf>
- Naturvårdsverket, 2020d. Genomförande av Parisavtalets artikel 12. <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Regeringsuppdrag/Redovisade-2020/Genomforande-av-Parisavtalets-artikel-12/>
- Naturvårdsverket, 2019. Mätmetoder och indikatorer för att följa upp konsumtionens klimatpåverkan. Redovisning av regeringsuppdrag. <https://www.naturvardsverket.se/upload/miljoarbete-i-samhallet/miljoarbete-i-sverige/regeringsuppdrag/2019/matmetoder-indikatorer-folja-upp-konsumtionens-klimatpaverkan.pdf>
- Naturvårdsverket, 2015. Styrmedel för hållbar konsumtion. <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6658-1.pdf?pid=14533>
- Naturvårdsverket, 2014a. Förslag till åtgärder för en mer hållbar konsumtion. Redovisning av regeringsuppdrag. Ärendenummer: NV-00685-14
- Naturvårdsverket, 2014b. Nudging – Ett verktyg för hållbara beteenden? <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6642-0.pdf?pid=14231>
- Naturvårdsverket, 2017. Styrmedel som kan minska utsläppen av klimatgaser i andra länder kopplade till svensk konsumtion. Redovisning av underhandsuppdrag. Ärendenummer: NV-04929-17

Otto et al, 2019. Social tipping dynamics for stabilizing Earth's climate by 2050. <https://www.pnas.org/content/117/5/2354>

Phoenix Cellular, 2018. Why are consumers buying fewer new mobile phones? <https://phoenixcellular.com/news/why-are-consumers-buying-fewer-new-mobile-phones/>

Proposition 2019/20:65. En samlad politik för klimatet – klimatpolitisk handlingsplan. <https://www.regeringen.se/4a9c81/contentassets/61f93d2abb184289a0c81c75395207b6/en-samlad-politik-for-klimatet--klimatpolitisk-handlingsplan-prop.-20192065>

Scientific American, 2018. The 20% revolution – how big does a minority have to be to reshape society? <https://www.scientificamerican.com/article/the-25-revolution-how-big-does-a-minority-have-to-be-to-reshape-society/>

SEI, 2015. Styrmedel och andra insatser för att minska svensk konsumtions påverkan på hälsa och miljö i andra länder. <https://mediamanager.sei.org/documents/Publications/NEW/sei-2015-workingpaperswedishconsumption.pdf>

SOU 2017:22. Från värdekedja till värdecykel – så får Sverige en mer cirkulär ekonomi. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2017/03/sou-201722/>

Steffen et al., 2018. Trajectories of the Earth System in the Anthropocene. PNAS August 14, 2018 115 (33) 8252-8259. <https://doi.org/10.1073/pnas.1810141115>

Sveriges konsumenter, 2018. En stark och hållbar konsumentpolitik. Våra lösningar. <https://www.sverigeskonsumenter.se/media/ie2bf4nv/politiska-lo-sningar-svk-2018 .pdf>

Söderholm, P., 2012. Ett mål flera medel. Styrmedelskombinationer i klimatpolitiken. <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6491-4.pdf?pid=3799>

The Guardian, 2017. Upgrade downturn: why are people holding on to their old phones? <https://www.theguardian.com/money/2017/sep/01/upgrade-downturn-why-are-people-holding-on-to-their-old-phones>

Tre, 2019. Tre vill tömma Sveriges byrååador på gamla mobiler. <https://www.mynewsdesk.com/se/tre/pressreleases/tre-vill-toemma-sveriges-byraalaador-paa-gamla-mobiler-2933921>

Upphandlingsmyndigheten, 2020a. IT och telekom. <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/hallbarhet/stall-hallbarhetskrav/it-och-telekom/>

Upphandlingsmyndigheten, 2020b. Garanti- och serviceavtal. <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/hallbarhet/stall-hallbarhetskrav/it-och-telekom/datorer-och-bildskarmar/datorer/garanti--och-serviceavtal/>

Bilaga 1: Förslag på styrmedel från kapitel 4

	Grönt: Stark styrning	Gult: Viss styrning	Rött: Liten, ingen eller motverkande styrning	Grått: Inne tillämpbart								
	Inköpspris övervärderas (Stort fokus på enbart inköpspriset)	Priserna sjunker snabbt (Elektronik blir billigare och billigare)	Konsumtion driven av att vilja ha det senaste (Vi vill ha senaste modellen)	Konsumtion driven av att ersätta trasig produkt (Bristande kvalitet och livslängd)	Kunskapsbrist hos konsumenterna (Vi vet inte vad som är klimatbästa valet)	Kunskapsbrist i handeln (Handeln saknar kunskap för mindre klimatpåverkan)	Möjlighet att välja hållbar produkt (Information om klimatpåverkan saknas)	Artificiella behov av nya slags prylar (Innovationer skapar helt nya behov)	Hänsyn tas inte till klimat- och miljöfrågor vid köpbeslut (Vi bortser ofta från klimatpåverkan)	Bekvämlighet (Vi vill ha fler prylar som ger oss bekvämlighet)	Uttjänta produkter återvinns inte (Vi bidrar inte till den cirkulära ekonomin)	
Offentlig upphandling	Offentlig upphandling kan ställa krav på livscykelkalkyler, vilket kan göra att det blir vanligare även utanför offentlig upphandling.	Marginell påverkan	Offentlig upphandling påverkar inte privatpersoners känslor och bedöms inte ha tillräckligt stark normerande funktion.	Offentlig upphandling kan bidra till att reparerbara eller tåliga produkter blir norm.	Lärdomar från arbetsplatser kan sannolikt leda till uti privattionsumtion. Kunskap byggs också inom offentlig sektor och näringsliv vilka också är konsument.	Offentlig upphandling kan bidra till lärdomar kring cirkularitet, materialval mm inom handeln (i synnerhet riktat mot offentlig sektor, men visst kunskapsläckage sker sannolikt).	Offentlig upphandling kan ställa krav på innehåll av återvunnet material, vilket kan skapa möjlighet för andra att konsumera mer hållbart.	Offentlig upphandling har sannolikt ingen eller mycket svagt normerande funktion.	Marginell påverkan	Offentlig upphandling leder sannolikt inte till att "överflödiga" varor.	Marginell påverkan	
Reklamationsrätt och garantier	Att främja garantier kan ge konsumenten mer information om livslängden.	Stärkt reklamationsrätt och garanti tid innebär sannolikt högre produktionskostnader vilka förs över på konsumenten.	Marginell påverkan	Skapar incitament för tåligare produkter -> färre trasiga produkter behöver ersättas.	Marginell påverkan	Handeln får incitament att öka sin kunskap kring hantering av skadade eller begagnade varor samt reparation och märkningar.	Ger producenter incitament att tillverka tåligare mer långlivade produkter.	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Marginell påverkan
Ekodesigndirektivet	Marginell påverkan	Ökade ekodesignkrav bör leda till något högre priser.	Marginell påverkan	En stärkt möjlighet att reparera och ökad livslängd minskar konsumtionen där trasig produkt måste ersättas.	Genom skärpta krav blir även mer information tillgänglig, för fler produkter.	Med skärpta krav bör även handelskunskap öka.	Producenter tvingas tillverka mer hållbara produkter.	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Marginell påverkan
Justerad kemikalieskatt och klimatpunktskatt	Marginell påverkan	En klimatpunktskatt ger ett högre inköpspris.	Marginell påverkan	Billigare ändrahandsprodukter och dyrare nyprodukter bör få fler att välja begagnat eller reparation när produkt går sönder.	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Begagnade och mer högkvalitativa produkter blir attraktivare att köpa och sälja.	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Marginell påverkan
Färdplan för elektronikbranschen	Eftersom färdplanen tas fram tillsammans med branschen går det ej att i förväg bedöma vilka effekter färdplanen får.											
Ändrad budgetpraxis	Ändrad budgetpraxis syftar till att öka acceptansen och underlätta för de andra klimatstyrmedeln. Den lämpar sig därför inte för bedömning enligt mallen.											
Informera konsument om mer än inköpspris	Lättare för konsument att agera enligt sina preferenser om de ges information om reparabilitet, LCC* och förväntad livslängd.	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Om information om förväntad livslängd ges kommer sannolikt fler produkter med lång livslängd väljas.	Information om reparabilitet, förväntad livslängd och LCC ökar konsumentens kunskap.	Att ta fram / redovisa information om reparabilitet, förväntad livslängd och LCC bör öka även handelskunskap.	Information om reparabilitet, förväntad livslängd och LCC kan skapa ett tryck på producenter och öka konsumentens möjligheter.	Marginell påverkan	När reparabilitet vägs in kan hänsyn till klimat från konsumenten tänkas bli större.	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Marginell påverkan
Nudging och beteendevetenskap	Om valsituationen arrangeras för att det ska bli enklare för konsumenten att agera hållbart kommer sannolikt övervärdning av inköpspris motarbetas.	Marginell påverkan	Väl valda påminnelser kan tänkas styra mot att reparera eller välja begagnat. Om normen ändras kan det påverka mycket.	Sannolikheten att en kund väljer reparation kan påverkas genom att presentera det som alternativ i valet att köpa nytt.	Nudging mm är inte kunskapspridande. Viss kunskap hos konsumenten är i vissa fall en förutsättning för att nudging ska fungera.	Om handlare använder nudging för att uppmuntra hållbar konsumtion bör öka även handelskunskap.	Om hållbara produkter presenteras tydligare blir det enklare att välja hållbart.	Nudging skulle kunna användas för att vrida det artificiella behovet.	Genom nudging och beteendevetenskap skulle dissonansen mellan kunskap/intresse och handling kunna adresseras.	Det krävs i vissa fall ett förintresse/förkunskap för att nudging ska bita. Det bedöms inte ha någon större effekt på "lyskonsumtion".	Marginell påverkan	Marginell påverkan
Diskutera även konsumtionsnivåer	Marginell påverkan	Marginell påverkan	En diskussion i samhället kring klimatfrågan och konsumtion bör kunna leda till att konsumenter undviker att köpa produkter som de inte behöver.	Marginell påverkan	Genom en ökad diskussion om hållbar konsumtion får konsumenterna mer kunskap.	Genom en ökad diskussion i samhället om hållbar konsumtion får handeln mer kunskap.	En ökad diskussion sätter rimligen press på producenter och kan förändra utbudet.	För att hantera efterfrågan som uppstår utan ett egentligt behov av produkten behövs en bredare ansats, vilket en ökad diskussion kan skapa.	En diskussion om konsumtionens roll i klimatfrågan skulle kunna främja att fler går från ord till handling.	En diskussion kring klimatfrågan och konsumtion bör kunna leda till att konsumenter undviker att köpa produkter som de knappt kommer att använda.	Marginell påverkan	Marginell påverkan

*LCC: livscykelkostnad

Bilaga 2: Förslag på styrmedel från kapitel 3

	Grönt: Stark styrning	Gult: Viss styrning	Rött: Liten, ingen eller motverkande styrning	Grått: Inte tillämpligt							
	Inköpspris övervärderas (Stort fokus på enbart inköpspriset)	Priserna sjunker snabbt (Elektronik blir billigare och billigare)	Konsumtion driven av att vilja ha det senaste (Vi vill ha senaste modellen)	Konsumtion driven av att ersätta trasig produkt (Bristande kvalitet och livslängd)	Kunskapsbrist hos konsumenterna (Vi vet inte vad som är klimatbästa valet)	Kunskapsbrist i handeln (Handeln saknar kunskap för mindre klimatpåverkan)	Möjlighet att välja hållbar produkt (Information om klimatpåverkan saknas)	Artificiella behov av nya slags prylar (Innovationer skapar helt nya behov)	Hänsyn tas inte till klimat- och miljöfrågor vid köpbeslut (Vi bortser ofta från klimatpåverkan)	Bekvämlighet (Vi vill ha fler prylar som ger oss bekvämlighet)	Uttjänta produkter återvinns inte (Vi bidrar inte till den cirkulära ekonomin)
*Förändring av momsnivåer	Marginell påverkan	Förändring av momsivåer gör att nya produkter blir dyrare.	Marginell påverkan	Reparationer blir billigare, nyinköp dyrare.	Marginell påverkan	Affärsidén skiftas delvis.	Om mer hållbara/begagnade produkter får lägre moms än nytt bör flera välja dessa (och även utbudet öka eftersom hela lättmiden knappast tillfaller konsumenten).	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Marginell påverkan
*Pant	Marginell påverkan	En hög pant gör att det blir dyrare att göra inköp även om pengarna fås tillbaka vid senare tillfälle.	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Skickar signal om att det är viktigt att återvinna.	Marginell påverkan.	Ett pantsystem bör öka tillgången på återvunnet material och därmed också utbudet av mer hållbara produkter.	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Om panten är tillräckligt hög skapas incitament för att återvinna produkter.
*Skatteavdrag för reparations- och underhållstjänster	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Blir det billigare att reparera bör köpare på marginalen välja reparation istället.	Marginell påverkan	Blir attraktivare att erbjuda reparation. Kunskap om andrahandsvärde och reparerbarhet byggs upp.	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Marginell påverkan. Produkter som lämnas in men inte går att reparera hamnar dock sannolikt hos de som kan ta hand om dem.
*Klimattullar	Marginell påverkan	Klimattullar höjer priset på varor eftersom konventionella (utsläppstunga) produkter likställs med eller blir dyrare än mer hållbart producerade varor.	Kan ge en prisökning som i viss grad bromsar detta.	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Beror på hur systemet är utformat vilka som rapporterar och betalar mm.	Om risken för koldioxidläckage minskar blir det enklare att höja hållbarhetsnivån på samtliga produkter.	Priset har viss betydelse.	Marginell påverkan	Marginell påverkan	Marginell påverkan.

Björn Pettersson
Tel: 010-698 11 74
bjorn.pettersson
@naturvardsverket.se

PM
2021-01-15 Ärendenr:
NV-09658-20

Slutrapportering av samverkansåtgärd

Samverkansåtgärd

Identifiera genomförbara åtgärder och styrmedel för att minska svensk klimatpåverkan i andra länder

Åtgärden ingår i programområdet Hållbar konsumtion som Konsumentverket ansvarar för.

Beskrivning av åtgärden

Området elektronik och vitvaror har valts för att komplettera det pågående arbetet inom programområdet *Hållbar konsumtion* där bland annat Konsumentverket tagit sig an ”boende”: möbler, byggvaror och inredning.

Naturvårdsverkets arbete kommer att kugga in i, och tas tillvara dels i de andra områdena inom Miljömålsrådets programområde Hållbar konsumtion, dels i annat arbete som pågår eller är på väg att startas upp, såsom MISTRA Sustainable Consumption fas 2 eller Miljömålsberedningens uppdrag att utarbeta en strategi för att minska klimatpåverkan av konsumtionen i Sverige.

Medverkande myndigheter

Naturvårdsverket var drivansvarig för åtgärden. Boverket, Energimyndigheten, Konsumentverket, Livsmedelsverket och Transportstyrelsen var anmälda som medverkande. Naturvårdsverket har genomfört detta arbete på egen hand då intresset från andra myndigheter var begränsat.

Vad som var syftet med åtgärden. Vad ville man uppnå?

Syftet var att öka takten i klimatarbetet för att minska svensk klimatpåverkan i andra länder och för att nå det svenska generationsmålet. För att uppnå det behövs åtgärder i Sverige. Åtgärden avser att ge ökad kunskap, samsyn, och visa på både hinder och möjligheter.

Miljömål som berörs av åtgärden

Generationsmålet, Begränsad klimatpåverkan samt det globala målet Bekämpa klimatförändringarna. Andra mål kan komma att påverkas om konsumtionsmönster förändras.

Resultat

I bilagd promemoria ”Klimatstyrning av konsumtionen – elektronik och vitvaror” presenteras en kartläggning av drivkrafter och beteenden som styr dagens konsumtion av elektronik och vitvaror. Dessutom redovisas ett antal styrmedels/styrningsförslag och hur dessa adresserar problemområdena.

Förslagen är:

- använd offentlig upphandling,
- stärk reklamationsrätt och garantier,
- arbeta för ett utökat ekodesigndirektiv,
- justera kemikalieskatten och överväg en ny klimatkomponent i den skatten,
- engagera elektronikbranschen i en färdplansprocess,
- ändrad budgetpraxis för klimatstyrmedel,
- informera konsumenter om mer än inköpspris,
- använd insikter från beteendevetenskap för att förstärka effekten från andra styrmedel, samt
- att staten och myndigheter deltar i en bredare diskussion kring konsumtionsvolymerna.

En kort analys av om/hur åtgärden bidragit till att öka takten i arbetet med att nå miljö kvalitetsmålen.

Åtgärden bestod av arbete inom Naturvårdsverket för att samla och bygga upp ny kunskap om möjligheter för klimatstyrning av vår konsumtion, särskilt vad avser elektronik och vitvaror. Slutsatserna och förslagen till styrmedel/klimatstyrning är dels avsedda att samordnas med, länkas in i, och komma till nytta i de alltför aktiviteter kring konsumtion och styrmedel som de senaste åren startat inom både myndigheter och i akademi. Samtidigt kan vissa förslag direkt vara till nytta för individer, näringsliv och det offentliga, såsom idéer för att minska de samlade utsläppen av klimatgaser.

Bilaga: Redovisningspromemoria, ”Klimatstyrning av konsumtionen – elektronik och vitvaror”, 2020-12-17

Denna slutrapportering är avstämd med Konsumentverket som ansvarar för programområdet Hållbar konsumtion.